

УДК 378.015.3.016:78

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ БЕЗ ПОПЕРЕДНЬОЇ МУЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

О.А.Гаврилюк

У статті представлені концептуальні підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя музики без попередньої фахової освіти на початковому етапі навчання.

Обґрунтовано суть професійної підготовки, розглянуто етапи адаптації студентів без попередньої фахової освіти та завдання, які ставляться перед педагогічними коледжами, що готують майбутніх учителів музичного мистецтва та музичних керівників у дитячих установах. Запропоновано рекомендації щодо створення якісних умов організації навчально-виховної діяльності на початковому етапі формування майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: професійна підготовка, студент без попередньої музичної освіти, адаптаційний період, майбутній вчитель музичного мистецтва, педагогічний коледж.

**PROFESSIONAL ORIENTATION PROCESS OF STUDENTS ADAPTATION WITHOUT PRIOR
MUSICAL TRAINING TO STUDY PROFESSIONAL DISCIPLINES IN THE PEDAGOGICAL
COLLEGES**

O.A.Havrylyuk

Summary: In the article conceptual approaches in professional preparation of future teacher of musical art without previous professional education on the elementary stage of studies are presented.

The essence of professional training has been substantiated; stages of adaptation of students without preliminary education have been considered and professional tasks that are put to teachers working in educational establishments.

The recommendations of creation of high-quality terms are offered in organization educational activity on the initial stage of forming the future specialist. The special role in this complex process is taken devoted to instrumental performance, in particular to the playing on fortepiano which provides the professional competence of future graduating student of the musical college. In the article the influence of modern musical art is also considered on forming of world view of student without previous education on the initial stage of studies and tasks which are placed in this context before teachers.

Keywords: professional preparation, student without previous musical education, adaptation period, future teacher of musical art, pedagogical college.

Постановка проблеми. Забезпечення освітньої галузі мистецтва фахівцями нового покоління, здатними на високому професійному рівні здійснювати навчально-виховний процес у педагогічних освітніх закладах як вищої, так і середньої ланки, є сьогодні пріоритетними напрямками, освітньої політики нашої держави. Значна роль у виконанні поставленого завдання відводиться гуманітарно-педагогічним коледжам, де готують фахівців музичного профілю – майбутніх учителів музики та музичних керівників у дитячих установах. Протягом всього навчання особлива увага надається студентам без попередньої музичної підготовки, опануванню такої музичної дисципліни, як інструментальне виконавство, а саме фортепіано, що активно забезпечує процес сформованості професійної компетентності майбутнього випускника коледжу. А тому перед педагогічними коледжами постає питання поетапного розгляду адаптаційних умов, перед якими постає молодь без попередньої музичної освіти, вступаючи на навчання з відповідної спеціалізації та до перегляду змісту освіти майбутніх учителів музичного мистецтва, навчальних програм та відповідних професійних вимог, які ставляться перед майбутніми фахівцями, починаючи з першого дня перебування в стінах педагогічного коледжу музично-педагогічного відділення.

Аналіз попередніх досліджень. Упродовж останніх років процес професійної підготовки фахівців мистецької галузі перебував під пильною увагою мистецтвознавців, педагогів, митців, психологів і філософів. Наукові здобутки Б. Бриліна, А.Козир, Л.Масол, Н. Мозгальнової, О.Олексюк, О.Отіч, О.Рудницької, О.Ростовського, Т.Смірної, Г.Падалки, Г.Тарасенко, О.Щолокової, О.Хижної та ін. свідчать про актуальність проблем підготовки фахівців у галузі культури й мистецтва. Питання розвитку мистецької освіти висвітлені в працях В.Даниленко, В.Кандинського, О.Ковальчука, С.Нікуленко, М.Семко, А.Чебикіна. Обґрунтуванню ролі мистецької освіти як засобу художньо-естетичного розвитку особистості присвячено дослідження Ю.Афанасьєва, Т.Мартинюк, Л.Масол, Н.Миропольської, Г.Шевченко та ін. [4, с. 95-98].

У визначенні змісту загальної підготовки майбутніх фахівців привертають увагу погляди таких учених, як Т.Смирнова та О.Сисосєва, які наголошували, що формування конкретних завдань навчання повинно відповідати вимогам теорії керування, педагогіки і психології, а також реалізуватися в навчальному процесі, бути об'єктивно відображеним у структурі та засобах досягнення результату, мати загальну мету й засіб її досягнення, бути предметно спрямованими на кінцевий результат [5, с.401; 6, с.203].

Проте величезна кількість наукових здобутків ще не знайшла свого відображення в навчальних програмах педагогічних коледжів на належному рівні та не достатньо адаптована до безпосереднього використання в навчально-виховній діяльності зі студентами без попередньої музичної освіти.

Мета статті – проаналізувати адаптаційні умови студентів без попередньої музичної підготовки та визначити завдання, які ставляться перед педагогічними коледжами в професійній підготовці фахівців музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Сучасний професійний освітній процес спрямований на підготовку компетентного, висококваліфікованого, універсального фахівця у сфері музичного мистецтва гуманітарного напрямку відповідно до потреб української освіти, міжнародних вимог та стандартів якості. Головним завданням цього процесу є створення відповідних умов ефективного формування висококваліфікованого фахівця, здатного до творчого зростання та самовдосконалення. Це стосується і професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

Сутність цих вимог визначена в програмних документах: Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття); Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті; Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, та зумовлена

ствердженням гуманістичної ідеї загальнолюдських цінностей та моральних ідеалів, національно-зорієнтованого світогляду студентської молоді – майбутніх учителів музики [2, с.27].

Згідно з вимогами державного освітнього стандарту, навчальних планів та програм музично-педагогічних відділень педагогічних коледжів, процес навчання передбачає певну музичну підготовку студентів, на якій базується професійна освіта. Формування ключових компетенцій сприяє становленню музичної освіченості, яка б дозволила фахівцям у сфері музично-виконавської діяльності реалізувати свої знання в сучасному суспільстві у сфері музичного мистецтва.

Однак протягом останніх років, у зв'язку зі змінами соціально-економічних та соціокультурних обставин у нашій країні, серед контингенту педагогічних коледжів все частіше з'являються абітурієнти, які раніше зовсім не займалися музикою, окрім уроків музики в загальноосвітній школі або участю в художній самодіяльності. Частіше пріоритетними вподобаннями таких студентів стають заняття з вокалу чи хорового мистецтва, однак зважаючи на їхню майбутню професію, однією з основних дисциплін музично-педагогічного відділення педагогічного коледжу є «основний музичний інструмент».

Професійна освіта майбутніх спеціалістів музичного профілю являє собою самостійну специфічну галузь, а тому слід розглянути поетапно адаптаційні умови, перед якими постає молодь без попередньої музичної освіти, вступаючи навчатися на музично-педагогічне відділення педагогічного коледжу.

Вже при вступі перед абітурієнтом постають вимоги до складання творчого музичного іспиту, на якому необхідно показати володіння голосом, ритмічним слухом, показати музичні задатки, здібності або проявити свою обдарованість та талановитість, що є першочерговою та необхідною умовою, хоча кожна дитина є талановитою. Таким чином у кожного абітурієнта відзначається різне володіння музичними навиками.

При складанні вступного іспиту перед майбутнім студентом поставлена перша адаптаційна умова – виступ на публіці. Подолавши таке випробування, майбутній студент визначає свою соціальну значущість, потяг до майбутньої професії, зацікавленість майбутньою професійною діяльністю, усвідомлення перспектив, самозаохочення до сприйняття нового та невідомого. Відразу ж хочеться зауважити, що відсутність попереднього музичного досвіду не є визначальною в перспективі професійного зростання майбутнього вчителя музичного мистецтва. У сучасних умовах реформування освіти та підняття її на високий професійний рівень дають підстави говорити про те, що поки не розроблені конкретні програми саме для такої категорії студентів музично-педагогічного профілю, не винайдені такі методи та прийоми в навчально-виховному процесі, які б доводили, що студенти без попередньої музичної освіти вже через 2-3 роки можуть бути на відносно однаковому рівні музичної освіченості поряд із студентами, які попередньо навчались у спеціальних музичних закладах (школах), а тому й не розроблені критерії індивідуального навчання і не створено системи отримання знань такими особистостями. Кожен гідний викладач, користуючись власним набутим музично-педагогічним досвідом, інтуїтивно добирає підходи до навчання таких студентів, інколи оминаючи, згладжуючи або перенасичуючи необхідними поняттями свідомість особистості, через що студент сприймає лише низько відсотковий їх рівень.

Першою педагогічною умовою для створення сприятливого адаптаційного процесу в професійній підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва є реструктуризація та конкретизація вимог до навчально-виховного процесу студентів без попередньої музичної підготовки.

Виокремлюючи групу музично не підготовлених студентів від студентів з попередньою підготовкою, можна досягти певних результатів.

По-перше, зміниться процес адаптації, адже студенти не будуть відчувати свою неповноцінність, перебуваючи в однакових психологічних умовах.

По-друге, з боку методології виникне можливість віднайти конкретні методи та прийоми для їх навчання, щоб воно було продуктивним.

По-третє, використання новітніх технологій навчання може спростити навчальний процес для попередньо не підготовлених дітей. Адже застосування мультимедії в широкому значенні не лише зацікавить студентів підліткового віку, але й дасть можливість розвивати свої творчі потенціали. З власного досвіду слід зазначити, що студенти залюбки використовують електронну клавіатуру фортепіано на своєму ай-фоні або планшеті, щоб підібрати на слух улюблену музику.

По-четверте, використовуючи психологічний аспект, слід крокувати за потребами особистості студента-підлітка, усвідомлювати його вподобання, йти за його інтересами, але спрямовуючи їх у професійне русло.

Професійне самовизначення особистості визначає її позицію відносно цінностей. На початку адаптаційного періоду важливим для студента є формування образу професії, що стає частиною цілісного уявлення особистості про довколишній світ та перспективне майбутнє. Протягом подальшого професійного становлення з'являється образ майбутнього фахівця.

У цьому аспекті емпатія набуває особливого практичного значення, що значно впливає на моральне

вдосконалення особистості, оптимізацію стосунків, які вибудовуються в спілкуванні в процесі музично-педагогічної діяльності [2, с. 27].

Найзначнішими та найпродуктивнішими в ґрунтовній професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва постають спеціальні дисципліни індивідуальної форми вивчення, які найбільше спрямовані на майбутній фаховий рівень спеціаліста музичного профілю одночасно у вузькому та широкому значенні. До цих дисциплін належать «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Постановка голосу», «Хорове диригування», «Акомпанемент». Процес адаптації під час їх вивчення залежить від створення відповідних педагогічних умов.

Кожна дисципліна індивідуальної форми навчання має фундаментальне значення в навчально-виховному процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Видатний діяч музичної культури Б.Асаф'єв писав, що музичний педагог не повинен бути фахівцем тільки в будь-якій одній галузі музики. Він має бути і теоретиком, і диригентом, а також музичним істориком, етнографом, виконавцем на музичному інструменті [1, с.12].

Студент без попередньої музичної освіти не знайомий з таким видом занять. Йому далекі поняття індивідуальна робота, оцінювання на кожному занятті, безпосередня увага викладача до його діяльності, конкретно підібраний музичний матеріал, залежно від здібностей студента. Адже, як зазначав Д.Огороднов, непосильний репертуар робить навчання формальним, народжує невпевненість у власних силах, знижує інтерес до занять, не розвиває самостійності [3].

Важливим психологічним моментом стає розуміння, як допомогти студенту, починаючи з першого заняття не відштовхнути від себе музичне мистецтво, а навпаки, прагнути саморозвиватися, професійно зростати, набути необхідних знань та вмінь для майбутньої професійної діяльності. Тут і виникає потреба у визначенні суті та змісту індивідуальних занять зі студентами без попередньої музичної підготовки.

Індивідуальні заняття, які забезпечують спеціальну підготовку майбутнього спеціаліста музичного мистецтва, спрямовують студентів на особистісний розвиток, творче самовираження, вивчення спеціальних дисциплін, формують психолого-педагогічні якості особистості та конкретні професійні знання.

Індивідуальні заняття за своєю суттю процес творчий. Кожний його різновид – це значуща ланка професійної складової майбутнього спеціаліста. Виокремивши один спеціальний предмет, обравши його пріоритетом, можна втратити певну компетентність і застосовувати набуті знання лише в одному напрямку професійної діяльності. Та ми говоримо про майбутнього вчителя музичного мистецтва в широкому значенні цього терміна, адже урок музики в школі передбачає залучення всіх видів музичної діяльності – спів, хорове диригування, музично-ритмічні рухи, слухання музики, гра на музичному інструменті і т.д. Стосовно студентів без попередньої освіти – для них така форма навчання – як рятівне коло, і при правильному підборі методів та підходів у його продуктивній реалізації можна випустити висококваліфікованого спеціаліста. Таким чином, за умов правильної організації навчально-виховного процесу, створення ситуацій успіху в оволодінні майбутньою професією при зацікавленості дисциплінами забезпечується підґрунтя для поглиблення професійно-педагогічної спрямованості підготовки майбутніх спеціалістів.

На допомогу в адаптації студентів педагогічних коледжів, які прийшли навчатись без попередньої музичної освіти, стають їхні ж уподобання у сфері музичного мистецтва, а саме – сучасна музика (поп, рок, естрадна пісня та ін.). Адже жоден майбутній фахівець, не будучи професійно-зорієнтованою особистістю, щодня шукає свою значущість саме у виборі відповідної сучасної музики. Прийшовши навчатись до педагогічного коледжу, йому мало відома класика, на яку зорієнтований навчально-виховний процес, він на підсвідомому рівні прагне відшукати у своїй діяльності те, що йому до душі, а не від найшовши, втрачає інтерес до музики і навчання взагалі.

У зв'язку з цим, важливо вивчити вплив сучасного музичного мистецтва на психологічний стан молодих людей, які обрали шлях мистецької професії і усвідомлено прагнуть відшукати себе в музиці, не відокремлюючи себе від сучасного мистецтва.

На початковому етапі в підготовці таких студентів викладачам важливо керуватися основним принципом. Це принцип від простого до складного, який є дуже актуальним та важливим для створення психологічної адаптації майбутнього фахівця. У той же час заперечення використання сучасного музичного мистецтва на перших заняттях може завдати неабиякої шкоди студентом, зруйнує їхній власний досвід, смак та порушить поки що слабкий інтерес до іншої музики. Викладачам слід також підбирати з перших занять відповідну методику роботи зі студентами без попередньої музичної освіти, враховуючи важливий вплив сучасного мистецтва на їхню крихку поки що зацікавленість у програмній музиці.

Така ситуація не є характерною для тих, хто навчався у музичних школах, школах мистецтв або ж студіях. У таких студентів ще з дитинства складені відповідні стереотипи мислення, виховувалась любов до класичної музики, перед ними створювались та застосовувались певні педагогічні умови, а тому на

відміну від студентів без попередньої підготовки, період адаптації до майбутньої професії у них проходить малопомітно, без особливих ускладнень.

Найголовнішою проблемою в роботі зі студентами стає вміння відбирати для слухання сучасну музику, адже не вся вона за своїм змістом відповідає художньо-естетичним, патріотичним принципам. Навчитись слухати та відрізнити достойну музику – є одним із завдань, що потрібно ставити перед майбутніми фахівцями, на виконання яких впливає педагогічно-компетентна, креативно спрямована особистість наставника. Він, використовуючи відповідні методи та прийоми, зробить процес слухання та інтерпретації сучасної музики більш глибоким, свідомим, навчить аналізувати, обирати найкращі в запропонованих творах.

Зважаючи на те, що вплив музики може бути різним – поверховим чи глибоким, позитивним чи негативним – слід виокремити критерії, за якими слід обирати сучасні музичні твори:

- залежність від художньої значущості твору;
- залежність від ступеня підготовки до його сприйняття;
- залежність від музичного та життєвого досвіду.

Перед майбутнім фахівцем стоїть завдання навчитися свідомо мислити, не ламаючи початково закладеного стереотипного мислення.

Однак, якщо з перших занять завантажити студента без попереднього слухового досвіду симфоніями, це може викликати відразу негативне ставлення, адже звичка до сучасної, розважальної музики є поки що пріоритетною і її жорстке обмеження може призвести до небажаних результатів. Тому слід поступово вкладати відчуття глибокого переживання при сприйнятті тої чи іншої музики, використовуючи цікаві розповіді про композиторів різних епох, розкриваючи значущість музичної класичної культури, але не обмежувати його слухові уподобання. Поступово йому захочеться збільшити свій кругозір, познайомитись з більш серйозною музикою, яка буде викликати в нього високе естетичне задоволення, пробуджувати й формувати відчуття прекрасного, приносити радість духовної насолоди, від чого й буде залежати його майбутня професійна компетентність.

Аналіз професійної діяльності викладачів індивідуальних дисциплін з попередньо непідготовленими студентами дає підставу зауважити, що вони не завжди готові до роботи з такими дітьми. Особливістю діяльності педагога в роботі зі студентами є наявність творчого начала, вміння креативно підходити до проведення занять, зацікавлювати та використовувати інноваційні методи та прийоми навчання. Не слід дотримуватися авторитарного стилю спілкування, сприяти індивідуально-особистісному розвитку, враховувати психологічні особливості кожного студента. Це дасть можливість майбутньому студенту у своїй професійній діяльності використовувати ті ж підходи. Майбутній спеціаліст має знати специфіку професії, яка передбачає поєднання педагогічних знань з професійними, тобто демонструвати наявність освітніх компетенцій, а саме: загальнокультурної, предметної, особистісного самовдосконалення, комунікативної, творчо-діяльнісної, інформаційної та навчально-пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, духовно-виховної [3, с.11].

Висновки. Сучасний стан формування кваліфікованого та компетентного фахівця музичного мистецтва вимагає нових підходів у навчально-виховному процесі музично-педагогічних відділень педагогічних коледжів, особливо в період адаптації до навчання студентів без попередньої музичної освіти. Сформувати художній смак, спрямувати молодь на активну життєву позицію є завданням усієї системи естетичного виховання. Розв'язання цієї актуальної задачі може бути здійснено тільки за наявності висококваліфікованих учителів, які володіють системою знань, умінь і навичок на рівні сучасних вимог.

Література

1. Бешапошнікова Т.В. Сучасні вимоги до методичної підготовки вчителя музичного мистецтва / Т.В. Бешапошнікова // Актуальні питання мистецької педагогіки : зб. наук. праць / гол. ред. І.М.Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2014. – Вип. 3. – С. 12
2. Гавран І. А. Методичні основи головних психолого-педагогічних аспектів особистості майбутнього вчителя музики / Ірина Анатоліївна Гавран // Концептуальні проблеми розвитку мистецької освіти : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. – ХГПА від 5 квітня 2013 року / Упоряд. Г.В.Бучківська, Л.В. Павлішена. – Хмельницький, 2013. – С. 27
3. Огороднов Д.Е. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе: методическое пособие / Д.Е. Огороднов. – К. : Муз.Україна, 1989. – 165 с.
4. Пономарьова О.М. Сутність і особливості підготовки фахівців мистецьких спеціальностей у вищих навчальних закладах України / О.М. Пономарьова // Актуальні питання мистецької педагогіки : зб. наук. праць / гол. ред. І.М.Шоробура. – Хмельницький : ХГПА, 2013. – Вип. 2. – С. 95-98
5. Сисєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої самостійної особистості учня / С.О. Сисєва. - К.: Поліграф книга, 1996. –С. 401
6. Смирнова Т.А. Вища диригентсько-хорова освіта в Україні: минуле і сучасність / Т.А. Смирнова. - Харків: Константа, 2002. – С. 203.